

Избор проте Милутина Стокића за тимочког епископа

Митрополит Михаило се вратио из прогонства 1889. године. Посебним указом краљевског Намесништва, 28. маја 1889. године Михаило је поново враћен на чело Цркве. Први његов задатак био је да успостави редовно стање у Цркви. Да би овај циљ остварио било је између осталог нужно изабрати нове епископе и попунити упражњене епархије.

Одступањем напредњачке јерархије остали су само митрополит Михаило и епископи Мојсије и Јероним. Јероним је постављен за нишког епископа, док је Мојсије био постављен за члана Државног савета и није више желео да се врати на епархију. Тако су остале упражњене Жичка и Тимочка епархија.^а Попуњавање ових епархија отежавала је жеља сада бивших епископа Димитрија и Никанора да се врате на Епархије, у чему су имали подршку министра просвете и црквених послова Андре Николића.

Сукоб око попуњавања Тимочке епархије трајао је више од годину дана. Министар Николић је хтео по сваку цену да се за тимочког епископа постави Димитрије, чему су се одлучно супротставили митрополит Михаило и епископи Јероним и Сава. Они су на седници Архијерејског сабора 28. јуна 1890. године решили "да се Димитрије на овакав начин не може ни бирати ни узети у састав Сабора".¹

¹ Архив Србије, ПО – К-30, бр. 218; и АС МПс–Ц–1891 (кутија Б–3224, Ц.Бр. 782, несређена грађа).

^а Тимочка епархија је 1886. укинута, званично из финансијских разлога, али свакако и из партијских трвења. Обновљена је 1890. године *Споменица Тимочке епархије 1834–1934*, Ср. Карловци 1934, стр. 15).

Министар Николић је 2. јула 1890. године тражио да му се достави протокол седнице Архијерејског сабора одржане 28. јуна исте године. Митрополит Михаило је истог дана послао Министру протокол. Пошто га је прочитао, Министар просвете и црквених послова писао је митрополиту 4. јула 1890. године:

"Из протокола седнице Архијерејског Сабора од 28. јуна ов. год. који сте ми изволели послати с Вашим актом од 2. ов. м. СБр. 99. (протокол нема деловодне нумере) види се:

1. да је Архијерејски Сабор у тој седници већао о избору епископа г. Димитрија за епископа Тимочке епархије и донео одлуку, "да се г. Димитрије не може бирати".

2. да је за повод овом раду Архијерејског Сабора господин Митрополит изнео неке речи министра просвете, које је Министар говорио приликом пријатељских, и приватних разговора с г. Митрополитом и с г.г. епископима а које речи у протоколу нису ни саопштене, него се само каже на једном месту "...Митрополит...понавља речи г. Министра просвете...", и на другом месту "Опомињемо се свега што је г. Министар изјавио..."

3. да се поред "понавља речи" министра просвете у протокол записује и министрова "изјава, да се г. Димитрије изабере за епископа тимочке епархије", а томе се мало даље додаје чак и то да је "ово (дакле: избор г. Димитрија) жели земаљска влада..."

Утврдивши ова факта на основу самог текста овог протокола ја констатујем:

1. да нема ни једног службеног акта, којим Министар просвете и црк. послова предлаже Архијерејском Сабору избор ма ког лица за епископа;

2. да нема ни једног службеног акта којим би то исто Архијерејском Сабору предлагала земаљска влада, или из кога би се смело закључити, да то жели земаљска влада;

3. да се узимање пријатељских разговора за повод службеном раду може сматрати само као поступак који је неприличан јер гази освештану практику поштовања пријатељских преговора, и да се на таквом основу изведена службена радња не може признати;

4. да, и независно од свега напред наведенога у случају кад би било нарочитог предлога за избор кога лица, те кад би овакав предмет и без злоупотребе поверљивих разговора дошао пред Сабор, опет нити закон о цркв. властима нити природа самог посла не дају Архијерејском Сабору прилике да он доноси негативне закључке о избору, те се спрам ова, у оваквим околностима, прилика појављује као нарочито тражена.

Спрам свега што сам изложио, додајући томе с формалне стране још околност, да на ову седницу није позван секретар Великог Духовног Суда, који у смислу чл. 10 закона о црквеним властима врши дужност пословође Архијерејског Сабора и има у саборским седницама објашњавајући глас, ја по праву врховнога надзора над свима црквеним властима на основу члана 190 Устава и чл. 232 Закона о црквеним властима, одлучујем; да се у напред поменутом протоколу седнице изложена службена радња Архијерејског Сабора има сматрати као да не постоји.

Овај акт изволите, потписавши да сте га прочитали, узети на знање, а саопштићете га на потпис и осталој господи члановима Архијерејског Сабора, па ме о томе известите".²

Сачуван је реверс из кога се види да је Митрополит 4. јула 1890. године примио ово писмо од министра просвете и црквених послова.³

Како је одлагање попуњавања Тимочке епархије наносило штету Цркви у целини а посебно тој Епархији, то је митрополит Михаило у писму од 29. јуна 1890. године предложио министру Николићу да се за епископа изабере прота Стокић.⁴

² АС МПС-Ц-1891 (кутија Б-3224, ЦБр. 782).

³ Исто, ЦБр. 782 и 792.

⁴ АС, ПО-К-30, бр. 228; Ђ Слијепчевић, Михаило, *Архиепископ београдски и митрополит Србије*, Минхен 1980, 371-371. У кондуит листи чиновника београдске Конзисторије за 1889. годину за Стокића се каже да је стар 49 година и да је родом из Вел. Градишта. Завршио је три разреда Гимназије, Богословију и Духовну Академију. Зна да пише и говори руски. Даље се наводи кратка биографија: "Године 1860. у јулу актом Митрополитским постављен је за преписчика у Конзисторији београдској и служио је до децембра исте године, а тада постављен за канцелисту при истој Конзисторији и служио једну годину и једанаест месеци. Марта 17. 1861. год. рукоположен је за ђакона Саборне Цркве и служио је до 27. августа 1868. год. За то време био је вероучитељ најпре у Савамалској, а затим у Теразијској полугимназији, а после и у вишој женској школи, свега око 6 година.

Од 1. септембра 1868. до 24. августа 1872. године провео је без службе у Русији, као државни питомац, учећи се у Духовној Академији у Кијеву, свега 3 године, 11 месеци и 24 дана.

Књажевим указом од 24. августа 1872. године постављен је за суплента учитељске школе и у истој служио 3 мес. и 1 дан.

Књажевим указом од 25. новембра 1872. год. постављен је за секретара шабачке Конзисторије и у истој служио 1 год. 11 мес. и 24 дана.

Књажевим указом од 19. октобра 1874. год. постављен за професора Богословије и служио 3 год. и 22 дана.

Књажевим указом од 11. новембра 1877. год. постављен за Председника шабачке Конзисторије и служио 7 година, 3 мес. и 23 дана.

Министар Николић није прихватио Митрополитов предлог и упозорио га да се придржава закона при избору епископа.⁵ Архијерејски сабор се није освртао на Министрово упозорење, него је 30. јуна 1890. године изабрао за епископа тимочког проту Милутина Стокића. Избор је достављен Влади да га поднесе Круни на потврду. Тог истог дана министар Николић је обавестио Сабор да Стокићев избор не може примити. Позвао је Сабор да у смислу ранијег споразума изврши избор и поднесе Влади на потврду.⁶

Архијерејски сабор је остао при своме избору, о чему је министра Николића обавестио митрополит Михаило 3. јула 1890. године: "Кад смо саопштили и у седници Саборској прочитали писмо Ваше од 1. јула тек. год. ЦБр. 770, којим изјављујете, да не можете учинити предлог Г.Г. Краљевским Намесницима, да се одобри избор протојереја г. Милутина Стокића за епископа Тимочке Епархије; Архијерејски Сабор донео је овај закључак: Сабор Архијерејски остаје при своме правилном избору, који је каноничан и законит".⁷

Пошто је Архијерејски сабор остао при своме избору а министар Николић при своме ставу да Стокићев избор не поднесе Влади на потврду, то је одуговлачило попуњавање Тимочке епархије. Овакво стање је навело тројицу народних посланика да 21. марта 1891. године поднесу Народној скупштини интерпелацију на Министра просвете и црквених послова. У интерпелацији се каже:

"Прошле године влада је поднела предлог, да се постави и четврти епископ са столицом у Зајечару. Овај предлог је влада базирала као потребу државну у националном погледу. Том владином предлогу ванредна скупштина одазвала се примивши предлог као неопходно потребан и за интересе српства користан.

Од оног доба, кад је предлог примљен, па до сада има скоро годину дана а за све то време нема постављеног у одређеном месту – владике. Према овоме изгледа, да је у време примања била потребна, а затим, да је та потреба престала.

Краљевим указом од 4. марта 1885. год. стављен у пензију и у том стању провео 3 године, 11 месеци и 16 дана.

Краљевим указом од 20. фебруара 1889. год. постављен за Председника II кл. Београд. Конз. где и сад служи (АС МПс-Ц-1891 / кутија Б-3224).

⁵ АС ПО-К-31, бр. 23.

⁶ Хришћански Весник, св. 8 и 9 (1891), стр. 171.

⁷ АС МПс-Ц-1891, кутија Б-3224, СБр. 96.

Констатујемо, да потреба није престала и неће престати још много времена. Онда се појављује нешто друго, а то је, да влада – односно министар просвете и црквених послова није радио да се одређено место попуни. Или, да је радио па није могао да уради, јер му је неко сметао.

За овакав рад, да буде постављен владика постоји правило да се г. Министар *споразумева са Његовим Високопреосвештенством* г. Митрополитом.

Да ли је се радило на споразуму и какав је резултат?

По тумачењу самог решења скупштинског морало је се нешто радити – иначе г. Министар просвете и црквених послова – потврдио би да је немарљив у послу, а нарочито у овом послу где је у питању тако важна установа.

Ми, морамо тврдити да је радио; по, уједно ми морамо тврдити да није могао успети, јер му је то спречавато.

У овом случају спречавање је могло бити од г. Митрополита. Сад ако је то спречавање било – онда сигурно није г. Митрополит био толико паметан, па није хтео слушати решења скупштинска – но је сигурно претендовао неке извесне личности – и за и против.

На основу чега тражимо да се одговори:

1. Је ли што рађено по овом послу и какав је резултат?

2. Ако је рађено – зашто није свршено?

3. Ко је томе несвршеноме послу узрок и који је тај узрок?

4. Мисли ли г. Министар просвете и црквених послова – издејствовати извршење скупштинског решења, и ако не мисли чиме правда свој поступак?"⁸

Председник Народне скупштине П. Вуковић поводом ове интерпелације писао је 22. марта 1891. године Министру просвете и црквених послова: "Част ми је под % послате Вам интерпелације: г. Теодора Радовановића народног посланика односно поступања нишког владике Јеронима, и г.г. Алексе Ратарца и другова народних посланика односно непостављања владике у Зајечару, с мобом да на исте изволите одговорити према чл. 80 зак. о пословном реду у Народној скупштини".⁹

Без обзира на противљење Министра просвете Архијерејски сабор на седници од 13. септембра 1891. године поново је потврдио избор протe Стокића. Митрополит Михаило је изнео пред Сабор сва акта око избора епископа за Тимочку епархију "који

⁸ АС МПс-Ц-1891 (кутија Б-3224).

⁹ АС МПс-Ц-1891 (кутија Б-3224), бр. 1993 и 1996.

је избор свршен још 30. јуна 1890. године, но који је остао не поднешен Круни и до сада непотврђен, те том препоном Тимочка епархија остала без свога Епископа толико времена, што је и против канонске и законске одредбе. Па да би се ова Епархија попунила као што је и закон и канон одредио, предлажемо Архијерејском Сабору да донесе о овоме решење, које би избавило свету цркву православноу од штете моралне и сачувало свештенство од растројства.

Сабор архијерејски оценивши све неприлике, које су створене овако дугим неизвршавањем Саборског решења о Епископу увиђа преку потребу да се избор изврши и уважи, па

Решава:

Учинити поново представку државној влади да се избор поднесе круни и тиме се црква успокоји, тим пре што Сабор по канонима не сме отступити од учињеног избора"¹⁰

О одлуци Архијерејског сабора митрополит Михаило је 17. септембра 1891. године писмом упознао Министра просвете и црквених послова. У писму каже: "Част ми је послати Вам решење Архијерејског Сабора од 13. ов. месеца, односно избора епископа тимочког с молбом, да, према наређењу чл. 25 закона о црквеним властима, изволите поднети Круни на одобрење избор г. Милутина Стокића за тимочког епископа".¹¹

Министар Николић одговорио је 19. септембра и поново одбио да Стокићев избор поднесе на потврду. У одговору стоји:

"Част ми је одговорити Вам, позивајући Вас да мој одговор и Архијерејском Сабору саопштите, да ја у овом питању нисам ни најкраће време оставио Архијерејски Сабор без одговора. Кад ми је овакав исти предлог од Сбора достављен под 30. јуна пр. год. СБр. 95 ја сам одмах 1. јула пр. год. ЦБр. 770 послао мој одговор, који не морам сад понављати, јер је и сад такав исти као што је био и први пут.

Завршавајући овим свој одговор на горе наведено Ваше писмо, ја сматрам за потребно учинити још једну исправку на један навод у решењу Архијерејског Сабора. У решењу се наводи како је противно и канонској и црквеној наредби што је тимочка Епархија остала без епископа, а за узрок томе представља се

¹⁰ АС МПс-Ц-1891 (кутија Б-3224, СБр. 38).

¹¹ Исто.

факат што је избор од 30. јуна пр. год. остао неподнесен Круни и до сада непотврђен. Међутим, врло је лако увидети да се овим узроком ни најмање не објашњава *одсуство Епископа* у тимочкој епархији. Највише што је од овога узрока могло доћи, то је одсуство г. Стокића.

Као надлежни Министар ја ћу примити на себе одговорност за то што г. Стокић није владика, али само на Архијерејском Сабору остаје одговорност за то што тимочка епархија за све ово време нема свога епископа".¹²

Због одбијања Министра просвете да поднесе Круни на потврду Стокићев избор, митрополит Михаило се обратио председнику владе Николи Пашићу. У писму од 15. априла 1891. године моли Пашића да утиче на Андру Николића "да пристане, те да добијемо владика у Зајечару. Пожалите ме, не могу са три Епархије да управљам због слабости и старости. Доста сам радио, треба ми мало одмора и олакшице".¹³

Како је време пролазило а Тимочка епархија је и даље била без епископа то је митрополит Михаило још једном 8. августа 1891. године замолио Пашића: "Наредите г. Министру просвете и црквених послова да изнесе саборски закључак о избору Епископа г.г. намесницима те да се више од године дана решење покрене и послови црквени доведу у ред".¹⁴

Пашић је интервенисао. Тражио је од Андре Николића да му достави писмо од 19. септембра 1891. године, које је Николић упутио Митрополиту а у којем одбија да Стокићев избор поднесе Круни на потврду.¹⁵

Ипак, Пашић није приволео Андру Николића да Стокићев избор поднесе Круни на потврду. Због тога се Архијерејски сабор обратио посебним меморандумом Краљевском намесништву, у коме је изнет цео ток рада око избора епископа, и у ком се апелује на Круну да узме у заштиту права Сабора, те да без обзира на држање г. Министра просвете и црквених послова потврди.¹⁶

Краљевско намесништво и Влада озбиљно су се забавили овим питањем. Министар просвете и црквених послова, да би ола-

¹² АС МПС-Ц-1891, кутија Б-3224, ЦБр. 1278.

¹³ АС, 15. април 1891, нерегистровано.

¹⁴ АС, 8. август 1891, нерегистровано.

¹⁵ АС, 24. септембар 1891, нерегистровано.

¹⁶ Хришћански Весник, 8 и 9 (1891), стр. 172.

кшао решење овога питања, ставио је на расположење Влади и намесништву свој портфељ, како би други, ко није умешан у ову ствар, могао више помоћи да се питање лакше реши. После дужег саветовања и Влада и Краљевско намесништво су закључили: да је рад Министра просвете и црквених послова око избора тимочког епископа правилан, па је тако Министар и даље остао на свом месту, а о свему је обавештен Архијерејски сабор.¹⁷

Да би се изишло из ове мучне ситуације и коначно попунила Тимочка епархија, прота Стокић је 24. октобра 1891. године замолио Сабор да га ослободи избора за епископа тимочког. О овоме је 7. новембра 1891. године Митрополит обавестио министра Николића:

"Г. Милутин Стокић, протопрезвитер, писмом својим од 24. октобра ове године, изјавио је молбу Архијерејском Сабору да га ослободи од избора за епископа тимочке епархије и приступи избору другог лица, пошто се његовом избору стављају на пут разнесметње и тешкоће.

Оцењујући канонско право, које Сабор има, као и законско наређење да је он једина власт, која бира цркви епископе, Архијерејски Сабор је у два маха понављао представку да се изабрано лице потврди; али кад је сам г. Стокић изашао с молбом, да се ослободи избора, Сабор је, у данашњој својој седници, усвојио ову молбу и ослободио га од избора, који је извршен под 30. јуна 1890. године".¹⁸

На полеђини документа стоји: "Предмет овај, као свршен, оставити у архиву".¹⁹ Тако је прота Милутин Стокић оставком прекинуо сукоб Архијерејског сабора и министра Николића.

¹⁷ Исто.

¹⁸ АС МПС-Ц-1891, кутија Б-3224, СБр. 156.

¹⁹ Исто, ЦБр. 1756.